

KONTRÁNÉ HEGYBÍRÓ EDIT, CSIZÉR KATA ÉS SÁFÁR ANNA

ELTE, BTK, Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

ehkontra@gmail.com**Magyarországi siketek a jelnyelvről: egy kérdőíves kutatás eredményei¹**

The use of sign language in the education of the Deaf² is a much-debated issue among educators, educational policy makers and members of the Deaf community. Researchers working on the "Equal Opportunities in Language Learning" project at Eötvös Loránd University conducted a nationwide survey investigating the views of Deaf and hard-of-hearing adults regarding the use of Hungarian sign language (HSL) in everyday communication and in the education of the hearing impaired. Results presented in this study show that sign language is considered the most natural means of communication by the Deaf, and that those who are fluent in HSL can better understand the thinking of Deaf individuals. Deaf respondents also agreed that the use of HSL was essential for the enhancement of information transfer, effectiveness and student-teacher rapport in education, and that HSL should be taught to future teachers of the Deaf.

1. Bevezetés

A jelnyelv a siketek vizuális nyelve és elsődleges kommunikációs eszköze, az egyetlen olyan nyelv, amelyet a siketek természetes úton el tudnak sajátítani. A jelnyelv használata összekötő kapocs, amely a siket közösség tagjait arra készíti, hogy nyelvi kisebbségként definiálják magukat és küzdjenek nyelvi jogaik elismertetéséért. A jelnyelv kutatása és hivatalos nyelvként való elismerése az utóbbi években úgy tűnik, új lendületet kapott Magyarországon is. Megjelent a magyar jelnyelvi szótár (Lancz & Berbeco, 1999) és elkészült a magyar jelnyelv szublexikális szintjének leírása (Szabó, 2007). A 2006-ban megjelent *Magyar nyelv* című kötetben (Kiefer, 2006) hosszú és részletes fejezet kapott helyet a magyarországi siketektől és a jelnyelvről (Bartha, *et al.*, 2006).

Az ELTE „Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban” című, 2007-ben indult projektje az idegennyelv-tanulás szempontjából foglalkozik a siketekkel. A siketek történetét és mai helyzetét bemutató könyvében Vasák (2005) rámutat arra, hogy egyebek között az idegennyelv-tanulás terén megmutatkozó hátrányos helyzet és a nyelvvizsga bizonyítvány hiánya (vö. Bartha & Hattyár, 2002; Lengyel, 2005) is közrejátszik abban, hogy a siket fiatalok csak elenyésző számban jutnak be a felsőoktatásba. Egy 2003-as pécsi kerekasztal résztvevői (Szabó, 2003) is felvetették a súlyos fokú hallássérültek idegennyelv-oktatásának teljes megoldatlanságát, és hangsúlyozták, hogy a siketek idegennyelv-tanulásának előfeltétele lenne egyebek között a biztos jelnyelvi alap. Mivel sokan vannak siketek, akik alacsony színvonalon ismerik és használják a jelnyelvet, Gúti és Szépe (2006:

115) szorgalmazzák, hogy a jelnyelvi képzést „nemcsak üres szóként, hanem eredményeket felmutató módszerek és tananyagok kidolgozásával, felsorolásával” be kellene végre emelni a siketiskolák tantervébe.

A jelen cikk szerzői empirikus vizsgálatok során egyebek között arra keresnek választ, hogy a jelnyelvre mint a siketek anyanyelvére épített idegennyelv-tanításnak és -tanulásnak melyek a lehetőségei, és mennyire van erre igény. Ebből a célból először interjúk kutatásra került sor budapesti felnőtt siketek és súlyosan nagyothallók körében (Kontráné Hegybíró, 2008; megjelenés alatt), ezzel azonban csak egy nagyon szűk, fővárosi réteget lehetett elérni. A szélesebb körű adatgyűjtés érdekében 2008 tavaszán egy kérdőíves felméréssel az ország különböző pontjain élő siketek véleményét kértük a jelnyelvhasználatról és az idegen nyelvek tanulásáról. Ebben a tanulmányban kérdőíves adatgyűjtésünknek a jelnyelvre és a jelnyelvhasználatra vonatkozó eredményeit ismertetjük.

2. Irodalmi áttekintés

A siketekről és a jelnyelvről sok tévhit él a köztudatban, ezért feltétlenül szükséges néhány alapfogalmat tisztáznunk. Már maga a siketség meghatározása is problémát jelent a többféle, egymástól eltérő álláspont miatt. A siketség orvosi megközelítés szerint egyfajta fogyatékoság: súlyos halláskárosodást vagy halláshiányt jelent, melynek fokát decibelben mérik. Orvosi értelemben általában siketnek tekintendő az, akinek a hallásküszöb-értéke 90dB, egy más álláspont szerint 70dB feletti (Szabó, 1998). A siketséget számos ok kiválthatja: genetikai rendellenesség, terhességi probléma, szülési komplikáció, betegség, de lehet antibiotikumos kezelés mellékhatása is. A siketség különböző életkorban jelentkezhethet, de a gyerekkori siketség esetében is megkülönböztetünk prelingvális siketséget, mely a beszéd kialakulása előtti korban jelentkezik, és posztlingvális, vagyis a beszéd kialakulása utáni korban jelentkező siketséget.

A fenti, patológiai szemlélettel szöges ellentétben áll az a szocio-kulturális megközelítés, mely a siketeket nem fogyatékosokként kezeli, hanem nyelvi és kulturális kisebbségként ismeri el őket, akiket megillet a kisebbségek számára biztosított valamennyi jog (Kósa, *et al.*, 2005; Lane, *et al.*, 1996).

A 'Siket'² kifejezés tehát azokra az egyénekre utal, akik – halláskárosodásuk súlyossága és más, hasonló egyénekkal való kölcsönös kapcsolataik miatt – elsődleges nyelvüket és kultúrájukat a többi siket emberből álló közösségen belül találják meg (Vasák, 2005: 22).

Ez a megközelítés fontos szerepet tulajdonít a jelnyelvnek, mely a siket személy számára az önkifejezés és az egyéni képességek kibontásának a lehetőségét adja meg.

A jelnyelv vonatkozásában is ellentétes álláspontok és tévhitek ismertek, melyekről kiváló áttekintés olvasható Bartha, *et al.*, (2006) tanulmányában. A nyelvészeti kutatások az 1960-as évek óta rendre bizonyítják, hogy a jelnyelv a hangzó nyelvekével azonos értékű, vizuális-gesztikuláris jelekből álló, termé-

szetes nyelvi rendszert alkot, saját, önálló szókinccsel és grammatikával. A jelnyelvben használt legfontosabb nyelvi eszközök a két kéz, ezek formája, orientációja, artikulációs helye és mozgása, és ehhez társul a mimika, a szem, a száj, de még a testtartás is. Ezeknek az eszközöknek a különböző kombinációi fejezik ki a lexikai tartalmat és alkotnak egy háromdimenziós, térbeli nyelvtant (Bartha, *et al.*, 2006). A különböző országokban különböző, nemzeti jelnyelvek alakultak ki, melyek között kimutathatók ugyan bizonyos hasonlóságok, de amelyek mégis önálló nyelvek, és a különböző földrajzi területeken dialektusokat is alkotnak. Magyarországon például, a magyar jelnyelven belül, hét jelnyelvi dialektus különböztethető meg. Ezek a dialektusok, miként szerte a világban, erősen kötődnek a siketiskolákhoz, melyekből Magyarországon éppen hét található. Fontos megjegyezni, hogy a jelnyelv nem azonos az egyes hangzó nyelvek jelelt változataival, melyek az adott hangzó nyelv szerkezetét és felépítését követik, s amelyeket a siketek elsősorban a hallókkal történő kommunikáció során használnak.

A siketek anyanyelvének kérdése számos vitára ad okot. Tekintettel arra, hogy a siket gyermekek túlnyomó többsége, becslések szerint több mint 90 százaléka halló családba születik, a prelingvális siket gyerek, aki az akusztikus inputot nem érzékeli, a hangzó nyelvet nem tudja anyanyelvként elsajátítani. Ha a szülő nem ismeri, és nem használja a jelnyelvet, akkor a siket gyerek nem kap a családban olyan, a számára érzékelhető, vizuális nyelvi inputot, amelyre a nyelvi, kognitív és érzelmi fejlődéséhez szüksége lenne. Ezek a gyermekek a jelnyelvet a siket közösségbe kerülve, általában az óvodában, vagy még később, az iskolában, a társaiktól kapott korlátozott nyelvi minta alapján tanulják el mint első nyelvet.

Amikor 200 évvel ezelőtt 1802-ben megnyílt a Cházár András alapította siketnémák intézete Vácott, az oktatás vegyes módszerrel folyt, és a siket gyermekeket az iskolában a jelnyelvre is tanították (Vasák, 1996). Változást az 1870-es évek hoztak, amikor megindult az ún. német módszer, az oralizmus bevezetése, mely a jelnyelv kiküszöbölésével, majd szigorú tiltásával járt. Ezt erősítette meg az 1880-as Milánói Kongresszus döntése, melynek következtében Magyarországon is eluralkodott, s a hallássérültek pedagógiájában, a szurdo-pedagógiában, ma is dominál az oralista módszer, amely a patológiai szemléletre épül, vagyis legfontosabb célja, hogy a gyermekek a halló társadalom nyelvét sajátítsák el, tanuljanak meg szájról olvasni és hangokat képezni, hogy a hallók társadalmába minél jobban be tudjanak illeszkedni. Ezt a szemléletet, mely kifejezetten tiltja, jobb esetben legfeljebb csak tűri a jelnyelvhasználatot, a világ számos fejlett országában túlhaladottnak nyilvánították. Ma már Magyarországon is egyre gyakrabban vetődik fel a kétnyelvű oktatás kérdése, hiszen az oralista módszerrel a siketek tanulmányi előmenetele rendkívül lassú. Egyes tapasztalatok szerint a 20 éves, végzős osztályba járó tanulók többsége olvasásból csak a 3. és 4. osztályos halló gyerek szintjét éri el (Muzsnai, 1999), mely megfelel a nemzetközi, standardizált eszközökkel mért eredményeknek

(King & Quigley, 1985, idézi Holcomb & Payton, 1992). Statisztikai adatok szerint a siket közösségben csak 0,6% a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (Kósa és Lovászy, évszám nélkül).

A siket közösség vezetői és szószólói a siketek felemelkedésének kulcsát az oktatásban látják, s célul a kétnyelvű tanítási módszer kidolgozását, illetve a jelnyelvnek mint önálló tantárgynak a bevezetését szorgalmazzák. Az „Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban” kutatócsoport ehhez a célkitűzéshez csatlakozva gyűjtött adatokat a magyarországi siketek körében arról, mit gondolnak a jelnyelvről és a nyelvtanulásról.

3. Résztvevők, anyag és módszer

A módszer megválasztása jelentős gondot okozott. Céljainkhoz egy reprezentatív mintán végzett, egyéni kikerdezes adatgyűjtés lett volna a legmegfelelőbb, amit viszont a körülmények nem tettek lehetővé, hiszen nincs és a személyiségi jogok védelme miatt nem is készülhet nyilvántartás arról, hogy az ország mely településein, mely háztartásokban élnek siketek és nagyothallók. Ezért a postai úton kiküldött, illetve interneten közzétett kérdőívek és az önkéntes válaszadás mellett döntöttünk.

3.1 Résztvevők

Ahhoz, hogy felhívásunk szerte az országban minél szélesebb körben eljusson a kívánt célcsoporthoz, a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ)³ segítségét vettük igénybe. A SINOSZ havilapjában, a „Hallássérültek” márciusi számában helyeztük el felhívásunkat a kérdőíves válaszadásra, és magát a kérdőívet megcímezett és felbélyegzett borítékkal együtt a lap mellékleteként juttattuk el az újság közel 3000 előfizetőjéhez. Ezzel egyidőben a SINOSZ honlapján is elhelyeztük a felhívásunkat, és megadtuk az elektronikusán kitölthető kérdőív weboldalának a címét.

A kutatás teljes mintáját az ország különböző településein élő 331 siket és nagyothalló megkérdezett alkotja, közülük 131 vallotta magát siketnek. A jelen cikk csak a siket válaszadókkal foglalkozik. Az 1. táblázat tartalmazza az elemzésbe bevont résztvevők néhány fontos jellemzőjét.

1. táblázat

A résztvevők megoszlása néhány fontos jellemző szerint (N=131)

	N	A minta százalékos megoszlása
Nem		
férfi	54	42,2
nő	74*	57,8
Életkor		
35 éves vagy fiatalabb	44	33,8
35 évnél idősebb	48	36,9
50 évnél idősebb	38	29,2
Lakhely		
Budapest	38	30,2
város	66	50,4
község	22	16,8
Ország rész		
Budapest	38	30,2
Kelet-Magyarország	51	40,5
Nyugat-Magyarország	37	29,2
Legmagasabb iskolai végzettség		
alapfokú	70	53,8
középfokú	37	28,5
felsőfokú	23	17,7
Családtagok hallásállapota		
van siket/nagyothalló a családban	37	28,2
nincs siket/nagyothalló a családban	94	71,8
Tanult idegen nyelvet?		
igen	69	52,7
nem	62	47,3

*Megjegyzés: Hiányzó adatok miatt az eloszlások összege nem mindig éri el a 131-et.

3.2 A kérdőív

A kérdőív összeállításakor egyrészt a saját interjú tapasztalatainkra (Bajkó és Kontra, 2008), másrészt korábbi kutatásokra támaszkodtunk. Felhasználtuk Dörnyei, *et al.* (2006) nyelvtanulási motivációs kérdőívét és Rácz (2008) siket középiskolások körében használt jelnyelvi kérdőívének egyes elemeit. A kutatási eszközünk két fő részből tevődött össze: az első részben 54 állítás szerepelt, melyekre 5 fokú skálán lehetett válaszolni: *Teljesen igaz (5)*, *Nagyjából igaz (4)*, *Részben igaz-részben nem (3)*, *Nem teljesen igaz (2)* és *Egyáltalán nem igaz (1)*. Ezzel a formátummal a kitöltés minél egyszerűbb megoldása volt a célunk. Az állítások egyrészt az idegennyelv-tanulási motiváció különböző aspektusaira vonatkoztak, másrészt a jelnyelvre. Ez utóbbi rész két skálát fedett le:

- 1) a jelnyelv szerepe a mindennapi életben (7, 15, 23, 31, 39, 41, 45-ös állítások);
- 2) a jelnyelv az oktatásban (4, 8, 16, 24, 32, 40, 46, 50-es állítások).

A kérdőív második részében biográfiai háttéradatokat kértünk. Ez a rész 15 feleletválasztós, illetve nyitott kérdést tartalmazott a válaszadó halláskárosodásának mértékére, a családban előforduló hallássérültekre, az elvégzett iskolákra, a jelnyelvhasználatra és a nyelvtanulási tapasztalatokra vonatkozóan. A teljes kérdőív a mellékletben található.

A kérdések és állítások szövegezésénél különösen ügyeltünk arra, hogy a szavak és a mondat szerkezetek egyszerűek, a magyar nyelvet nem anyanyelvként ismerő siketek, és a kevésbé iskolázott válaszadók számára is egyértelműek és világosak legyenek. A validálást több lépcsőben végeztük. Először a kutatócsoport tagjai javítottak a szövegen, utána két fiatal felnőtt siket nyelvtanuló válaszolt a kérdésekre a **hangos gondolkodás** technikáját **jellett gondolkodásként** alkalmazva. Ez annyit jelent, hogy kitöltés közben folyamatosan kommunikáltak jelnyelven a kérdésekkel kapcsolatos gondolataikat. Ők több helyen kérték a szöveg javítását a jobb érthetőség érdekében. A 6. kérdés például eredetileg úgy hangzott: *6) Érdekelnek az idegen nyelvek.* Mindketten szóvá tették, hogy ez nehezen érthető a siketek számára, ezért itt és még néhány helyen ki kellett tenni, hogy kire vonatkozik az állítás: *6) Engem érdekelnek az idegen nyelvek.* A következő lépésben a SINOSZ egy vezető halló munkatársának a véleményét kértük k, aki a kérdések szövegezését, érthetőségét és jelnyelven való narrálhatóságát vizsgálta meg. Ezután 5 siket SINOSZ alkalmazott próbálta ki az eszközt. A kérdőív próbafelvételét egy szakközépiskola siket és nagyothalló tanulóival (38 fő) végeztük el, helyszíni jeltolmácsolás segítségével. Kérdőívünk skáláinak belső megbízhatóságát a Cronbach alfa mutatóval mértük, melynek értékei nagyon jónak bizonyultak. Miután a kérdőív használhatóságáról meggyőződünk, siket jelnyelvi oktató segítségével elkészítettük a jelnyelvi fordítást, és a videofilmet feltettük mind a SINOSZ, mind kutatócsoportunk honlapjára.

Az adatgyűjtés 2008. március 5-től április 5-ig tartott. Összesen 351 választ kaptunk, 275-öt postán, 76-ot elektronikusan. Ezek közül hiányos vagy értékelhetetlen kitöltés, vagy nem hallássérült személy általi válaszadás miatt az elemzésből ki kellett hagynunk 20-at. Így összesen 331 kitöltő adatait dolgoztuk fel, ebből 200 (60%) nagyothalló és 131 (40%) siket.

Az adatok statisztikai elemzése az SPSS 15.0 for Windows program felhasználásával készült. A leíró statisztikán kívül többváltozós elemzéseket is készítettünk, főkomponens és többdimenziós skálázás segítségével. A különböző csoportok közti összehasonlításokat az összehasonlítandó csoportok és a változók mérési szintjétől függően ANOVA, t-próba, illetve keresztábra-elemzés eredményeire alapoztuk.

4. Eredmények

4.1 A jelnyelv megítélése és elsajátítása

A jelnyelvvvel kapcsolatosan az első feleletválasztós kérdésünk az volt, hogyan nevezik a válaszadók a siketek kommunikációját. A döntő többség (65,9%) a *jelnyelv* lehetőséget választotta, lényegesen kevesebben (28,2%) mondták, hogy *jelbeszéd*, és elenyésző arányban (4,8%) titulálták a jelnyelvet *mutogatásnak*. Az adatokból látható, hogy a siket közösségen belül nem tudatosodott maradéktalanul a jelnyelv teljes értékű nyelvi mivolta. Feltehetőleg a halló környezet negatív hatásának tudható be az, hogy maguk az érintettek is többen a pejoratív *mutogatás* szóval illették a siketek kommunikációját. A *jelbeszéd* kifejezés ilyen negatív tartalmat nem hordoz, a XIX-XX. századi siket szakirodalomban gyakran találkozunk ezzel a szóval (vö. Vasák, 1996). Kósa és Lovász (évszám nélkül) mint örvendetes fejleményt jegyzi meg, hogy az 1993. évi LXXIX. tv. a közoktatásról már a *jelnyelv* szót használja, noha az idézett törvény megjelenéséig a magyar jogban is főleg a *jelbeszéd* kifejezés fordult elő. Bartha és Hattyár (2002) úgy vélik, a *jelbeszéd* szó használata azt a téves elképzelést tükrözi, hogy a beszéd azonos a nyelvvel, vagyis a beszéd nélküli kommunikáció nem nyelv. Ahhoz, hogy Magyarországon is eredményes legyen a napjainkban is intenzíven folyó kampány a jelnyelv hivatalos nyelvként való elismeréséért, fontos, hogy valamennyi siket tudja és vallja: valódi, a hangzó nyelvekkel egyenértékű nyelvet használnak akkor, amikor jelelnek, vagyis kommunikációs eszközüket megilleti a jelnyelv elnevezés.

A mintánkba került siketek közül csaknem mindenki (91,6%) tanult jelelni, ám 11-en (8,4%) azt válaszolták, hogy nem sajátították el a jelnyelvet. Ők életkor, végzettség és településtípus szerint is vegyes képet mutatnak, és egyenlő arányban származnak olyan családból, amelyben van, illetve amelyben nincs siket vagy nagyothalló személy. Az a tény, hogy adatközlőink között több mint 8 százaléknyan vannak olyanok, akik nem tanultak meg jelelni, sajnálatos, de nem meglepő. Muzsnai (1999) esettanulmánya arról számol be, hogy egy siketiskolai osztályban a hatéves gyerekek egyike sem rendelkezett első nyelvi alappal akkor, amikor megkezdte tanulmányait. Szabó (2003) egy olyan esetet idéz, amikor egy nyolc általánost végzett siket fiút 16 éves korában vitt el halló testvére a jelnyelvi oktatóhoz, hogy tanítsa meg jelelni.

Ami a jelnyelv elsajátításának módját illeti, eredményeink összhangban állnak a szakirodalomban található ismeretekkel. A jelnyelvet ismerő válaszadók döntő többsége (71,2%) kortársaitól tanult meg jelelni gyerekkorában, 18 százalék jelnyelvi oktatótól, és csak minden tizedik válaszadó (10,8%) mondta, hogy a szüleitől tanult meg jelelni. Legelőnyösebb helyzetben ez a legutóbbi csoport van, hiszen ha a szülők tudtak jelelni, akkor a gyermekeket már kicsi korukban a számukra érthető nyelvi közeg vette körül, melynek segítségével időben kiala-

kuhatott a biztos első nyelvi bázis. Arra sajnos nem tért ki a kérdőívünk, hogy a jelnyelvi oktatóval hány éves korukban kaptak foglalkozásokat az érintettek. A hatályos minisztériumi rendelet ugyanis a siket tanulók számára csak a 7. osztálytól tartja „kívánatos”-nak a jelnyelv oktatását, „alapvetően szocializációs” funkcióval (Oktatási Minisztérium, 2005: 23).

A jelnyelv mindennapi használatával kapcsolatosan megállapíthatjuk, hogy a megkérdezett siketek nagy többsége (77,7%) barátaival szokott jelezni, ezt követi a háztársakkal való jelnyelvi kommunikáció (44,6%). A megkérdezettek 13,1 százaléka jelel a szüleivel és 4,6 százaléka a tanáraival. Ebből az adatsorból a 13,1 százalékos szülői jelnyelvhasználatra kell figyelni. Tudjuk, hogy a siket gyerekeknek kevesebb, mint 10 százaléka születik siket családba, vagyis a 13,5 százalékból arra következtethetünk, hogy igen kicsi azoknak a családoknak a száma, ahol a halló szülők a siket gyermekük kedvéért megtanulnak jelnyelven kommunikálni.

4.2 A jelnyelv használata a mindennapi életben és az iskolában

A jelnyelvvvel kapcsolatos attitűdökről és véleményekről számos állítást fogalmaztunk meg, amelyeket a megkérdezettek válaszai alapján két látens változóba tömörítettünk. Számításainkat két lépcsőben végeztük el. Elsőként főkomponens elemzést végeztünk (forgatás nélkül), hogy ellenőrizzük, a kérdőív állításai illeszkednek-e az általunk feltételezett skálákhoz (Székhelyi és Barna, 2002), amelyeket egyrészt a jelnyelv mindennapi életben való használatával, másrészt a jelnyelv iskolai vonatkozásaival foglalkoznak. Azokat az itemeket, amelyek nem illeszkedtek megfelelően az adott dimenzióra, kizártuk az elemzésből (4-es, 32-es és 40-es állítások). Második lépésként pedig ellenőriztük, hogy a skálák megbízhatósága (Cronbach- α) megfelel-e az elvárhatónak. Eredményeinket a 2. táblázat tartalmazza.

A 2. táblázatban szereplő átlagértékek jól mutatják a jelnyelv szerepének fontosságát a siketek életében. Már az a tény, hogy két ilyen látens tényező létrejött, mutatja, hogy a siketek számára a jelnyelv használata nagyon fontos mind a mindennapi életben, mind az iskolában. Nehéz vitatni a jelnyelv anyanyelvi/első nyelvi szerepét a siket közösség életében akkor, amikor válaszadóink az 1-től 5-ig terjedő skálán 4,24-es átlaggal értettek egyet azzal az állítással, hogy „A siketek számára egymás közt a jelezés a legtermészetesebb kommunikáció.” Az oralista szemlélet hívei gyakran adnak hangot annak a véleményüknek, hogy a jelnyelvet azért kell háttérbe szorítani az oktatásban, nehogy a siketek emiatt kevésbé tanuljanak meg magyarul. Marschark (2007) szerint ezt az állítást semmilyen kutatás sem bizonyítja, és a mi adataink se adnak okot erre az aggodalomra: a válaszadók nagyrészt egyetértettek azzal az állítással (4,12), hogy a siketek mindennapokban mind a halló társadalom, mind a siketek nyelvét használják, és hogy fontos számukra a magyar nyelv elsajátítása. Azt is kifejezésre jutatták, hogy a jelnyelv ismerete segíti a beszélt nyelv tanulását. Ugya-

nakkor a kérdőíves válaszadók megerősítették a korábbi interjúk kutatásainkban gyakran hallott véleményt, hogy a siketek jelnyelven tudják a legjobban kifejezni a gondolataikat, és gondolkodásmódjukat az érti meg igazán, aki ismeri a jelnyelvet (Kontráné Hegybíró, 2008; megjelenés alatt). Ez a vélemény is érv a siketség nyelvi és kulturális közösségként való meghatározása mellett.

2. táblázat

Az elemzésbe bevont skálák és itemek empirikus mutatói (N=131)

Skálák és itemek	Átlag	Std	Cronbach- α
A jelnyelv használata a mindennapi életben.	4,00	1,14	0,92
<i>A skálát alkotó itemek:</i>			
7. A siketek jelelve minden gondolatot ki tudnak fejezni.	3,76	1,30	
15. A siketek számára egymás közt a jelelés a legtermészetesebb kommunikáció	4,24	1,41	
23. A jelelés segít, hogy a siketek megtanuljanak beszélni.	3,87	1,41	
31. A siketek jelnyelven könnyebben ki tudják fejezni magukat, mint beszélve.	3,93	1,36	
39. A siketek a mindennapokban két nyelvet használnak: a jelnyelvet és a magyart.	4,12	1,43	
41. A siketeknek az a legfontosabb, hogy a magyar nyelvet jól megtanulják.	4,09	1,41	
45. Aki ismeri a jelnyelvet, jobban megérti a siketek gondolkodásmódját	3,96	1,36	
A jelnyelv használata az iskolában	4,10	1,25	0,96
<i>A skálát alkotó itemek:</i>			
8. Az a tanár, aki jelel is az órán, eredményesebben tudja tanítani a siketeket.	4,05	1,36	
16. Véleményem szerint a siket diákok jobban szeretik azt az iskolát, amelyikben minden órán jelelnek.	4,02	1,38	
24. Ha a tanár jelel a diákokkal, sokkal több információt tud átadni nekik.	4,14	1,40	
46. A siket diákok jobban szeretik azt a tanárt, aki jelel is.	4,20	1,34	
50. Szerintem a siketeket oktató tanároknak a képességük során meg kell tanulni jelelni.	4,13	1,31	

Az iskolai jelnyelvhasználatra vonatkozó állításaink közül három nem illeszkedett a skálára, ezért a további elemzésből ezeket töröltük. A 4-es állítás valójában nem véleményt fogalmazott meg, hanem a megkérdezettek tapasztalatára volt kíváncsi: „*Találkoztam már jelelő nyelvtanárral.*” Erre a 131 siket adatközlőből mindössze 22-en adtak pozitív választ. A skálát eredetileg alkotó itemek közül az elemzés során szintén kiesett a 32-es: „*A siket tanulók a tanár szájáról minden információt le tudnak olvasni*” és a 40-es: „*Véleményem szerint az a jó, ha a tanár megtiltja a jelelést az órán.*” Erre a két állításra válaszadóink többsége negatív választ adott.

A jelnyelv szerepe az oktatásban skálára szorosan illeszkedő tételekre kapott válaszok magas, minden esetben 4,00 feletti átlagértékei arra engednek következtetni, hogy a hazai és nemzetközi siket szervezetek által szorgalmazott két-nyelvű oktatás a megkérdezettek körében valós igényként jelenik meg (vö. Grosjean, 1999; Vasák, 1996). A jelnyelv segíti az információátadást, eredményesebbé teszi az oktatást, és motiváló hatású. Adatközlőink szerint határozottan szükség van arra (4,13), hogy a siketeket oktató tanárok megtanuljanak jelnyelven kommunikálni, mert így a tanár sokkal több információt tud átadni az órán (4,14), és a tanulók jobban is szeretik az ilyen tanárt (4,20).

Külön korrelációs vizsgálattal ellenőriztük a jelnyelv az oktatásban skála egyes tételei és a 41-es állítás (*A siketeknek az a legfontosabb, hogy a magyar nyelvet jól megtanulják.*) közti összefüggéseket. A kapott értékek erős korrelációt mutatnak ($r=0,529-0,693$), vagyis az a tény, hogy a siketek fontosnak tartják a jelnyelv alkalmazását az oktatásban, egyáltalán nem jelenti azt, hogy a magyar nyelv elsajátításának kisebb jelentőséget tulajdonítanak.

4.3 A jelnyelvvvel kapcsolatos vélemények változásai

Megvizsgáltuk, vajon a fenti vélemények összefüggésbe hozhatók-e a válaszadó életkorával, iskolai végzettségével, lakhelyének típusával, vagy avval, hogy a családjában vannak-e rajta kívül is siketek vagy nagyothallók. A jelnyelv mindennapi életben és iskolában való használatával kapcsolatos vélemények megoszlása szignifikáns különbséget mutatott a válaszadók életkora és iskolai végzettsége szerint (3. és 4. táblázatok): Az idősebbek, valamint az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők magasabb átlagokat értek el a jelnyelv használatát mérő mindkét skálán, vagyis mintánkban az idősebb és kevésbé iskolázott válaszadók a többiekénél nagyobb fontosságot tulajdonítanak a jelnyelvnek.

3. táblázat

A jelnyelv használata a mindennapi életben és az iskolábanvaltozók összefüggése a megkérdezettek életkorával, ANOVA

	Átlag			F	Csoportok közti összehasonlítás ^a
	20-35 éves	35-50 éves	50 évnél idősebb		
<i>Jelnyelv használat a mindennapokban</i>	3,66	4,01	4,45	5,41*	1,2<2,3
<i>Jelnyelv használata az iskolában</i>	3,78	4,10	4,56	4,41*	1,2<2,3

^a Post hoc Duncan összehasonlítás. A számok a kutatás életkorra utalnak (1=20-35 éves, 2=35-50 éves, 3=50 évnél idősebb). 'ns' a nem-szignifikáns különbséget jelenti, a „<” és „>” jelek a szignifikáns növekedést, illetve csökkenést jelentik.

* = $p < 0,05$.

4. táblázat

A jelnyelv használata a mindennapi életben és az iskolában változók összefüggése a megkérdezettek iskolai végzettségével, ANOVA

	Átlag			F	Csoportok közti összehasonlítás ^a
	Alap-fokú	Közép-fokú	Felső-fokú		
<i>Jelnyelv használat a mindennapokban</i>	4,33	3,69	3,58	6,70*	3,2<1
<i>Jelnyelv használata az iskolában</i>	4,39	3,87	3,69	3,99*	3,2<2,1

^a Post hoc Duncan összehasonlítás. A számok a kutatás életkorra utalnak (1=20-35 éves, 2=35-50 éves, 3=50 évnél idősebb). 'ns' a nem-szignifikáns különbséget jelenti, a „<” és „>” jelek a szignifikáns növekedést, illetve csökkenést jelentik.

* = p <0,05.

Eddigi ismereteink és a meglévő adatok alapján úgy véljük, hogy akik magasabb iskolai végzettségűek, azok jobban hozzászoktak ahhoz, hogy a jelnyelv használata nélkül kell elboldogulniuk mind az oktatásban, mind a munkában, és elég jól használható magyar nyelvtudást sajátítottak el ahhoz, hogy ezen a nyelven is jól ki tudják fejezni magukat. Ezt az állításunkat azonban sajnos úgy is megfogalmazhatjuk, hogy csak azok a siketek tudtak magasabb iskolai végzettséget elérni, akik jól tudtak boldogulni magyar nyelven, hiszen Magyarországon nincs jelnyelven oktató gimnázium, főiskola vagy egyetem, a továbbtanulás csak a hallókkal együtt lehetséges. A család hallásállapota és a megkérdezettek lakhelye szerinti eloszlások nem mutattak szignifikáns eltéréseket a jelnyelv használatának megítélésével kapcsolatban.

4.4 Az idegen nyelv tanulásának összefüggései

A siketek idegennyelv-tanulási tapasztalatairól megállapíthatjuk, hogy az a tény, hogy tanultak-e idegen nyelvet összefüggést mutat a megkérdezettek életkorával (Cr. $V=0,23$; $p=0,033$), végzettségével (Cr. $V=0,44$; $p=0,001$) és lakóhelyével (Cr. $V=0,35$; $p=0,001$). Általánosságban elmondhatjuk, hogy a fiatalabb, magasabban iskolázott és fővárosban élő siketek nagyobb valószínűséggel tanultak iskolában vagy magánúton idegen nyelvet, mint az idősebb vagy falun élő megkérdezettek. Ez az eredmény megegyezik azzal, amit a teljes magyarországi lakosságot vizsgáló minták esetében találtak a kutatók (vö. Terestyéni, 1996). A jelnyelv használatáról alkotott vélemények és az idegen nyelv tanulásának ténye is szignifikáns összefüggést mutat. A t-próba eredményei alapján megállapíthatjuk, hogy azok a siket megkérdezettek, akiknek nincs, vagy még nincs idegennyelv-tanulási tapasztalatuk, még magasabb átlagokat értek el a jel-

nyelv mindennapi életben, illetve iskolai környezetben való használatával kapcsolatos véleményeket mérő skálán, mint azok, akik már tanultak idegen nyelvet (5. táblázat).

5. táblázat

A jelnyelv használata a mindennapi életben és az iskolában összefüggése a megkérdezett idegennyelvtanulási tapasztalatával, ANOVA

	Átlag		
	Tanult idegen nyelvet	Nem tanult idegen nyelvet	t-érték
<i>Jelnyelv használat a mindennapokban</i>	3,70	4,32	3,23*
<i>Jelnyelv használata az iskolában</i>	3,84	4,39	2,59*

* = p < 0,05.

A fenti eredményeknek számos oka lehet, és további vizsgálódás nélkül biztosat nem állíthatunk. Csak feltételezzük, hogy azok, akik jobban érezték a jelnyelv szükségét az oktatásban, azok közé tartoznak, akik a magyar nyelv elsajátítását is eléggé nehéznek találták, és nem próbálkoztak meg az idegen nyelv tanulásával. Ők lehetnek azok, akik számára különösen fontos az idegen nyelvek jelnyelvi közvetítéssel való tanítása. Feltételezésünk igazolására további adatgyűjtés szükséges.

5. Következtetések

Cikkünkben azt próbáltuk bemutatni, hogy egy országos, nem reprezentatív mintában szereplő siket adatközlők hogyan vélekednek a jelnyelvről, valamint a jelnyelv használatáról a mindennapi életben és az oktatásban. Bár a mintánkból adódóan messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le, úgy véljük, a fenti adatok közlése mindenképpen hiánypótló, és alapul szolgálhat további kutatások, projektek megtervezéséhez.

Az adatok alapján állíthatjuk, hogy a siketek számára a jelnyelv nem egyfajta beszédpótló szimbólumrendszer, hanem a gondolatok kifejezésére alkalmas nyelv, és nem pusztán szocializációs funkciót betöltő, de az oktatásban is nélkülözhetetlen kommunikációs eszköz. Mind az oktatás, mind a törvényhozás sokat tehet azért, hogy a nyelvészek kutatási eredményeit és a fejlett országok példáját követve megerősítsék a siket közösség még bizonytalan tagjait is abban, hogy kommunikációs eszközük teljes értékű nyelv (Maher, 1996; Skutnabb-Kangas, 2000). Ez a cél azzal érhető el, ha a jelnyelv végre megkapja a hivatalos nyelvi státuszt (United Nations, 2007), és a siketoktatásban pedig a kezdetektől fogva mind tanítási nyelvként, mind tantárgyként szerepel a pedagógiai prog-

ramban. Miként a halló gyerekek iskoláztatásuk során mindvégig részt vesznek anyanyelvi oktatásban, fejlesztik a szókincsüket és a kifejezőkészségüket, ugyanúgy meg kell kapják ezt az anyanyelvi/első nyelvi nevelést a jelnyelvből a siket óvodások és a siketiskolák tanulói is. Az is látható, hogy a teljes értékű információátadás érdekében mindenképpen szükség van a jelnyelv bekapcsolására valamennyi tantárgy oktatásában, beleértve a hangzó magyar nyelv tanítását is, mert a biztos jelnyelvi alap segíti a magyar mint második nyelv elsajátítását.

Eredményeink segítenek eloszlatni azt az aggodalmat, hogy a jelnyelvi oktatás-nevelés esetleg a magyar nyelvi képzés háttérbe szorulását eredményezné, mely hátráltatná a siketek társadalmi integrációját. Kutatásunk inkább arra világít rá, hogy a siket közösség azonos mértékben használja a magyar jelnyelvet és a többségi társadalom hangzó magyar nyelvét, és mindkettő fontosságával tisztában van.

Rendkívül fontosnak tartjuk az adatközlőknek azt a határozott véleményét, hogy a siketeket oktató tanárok tanuljanak meg jelnyelven kommunikálni. E nélkül az oktatás során nem valósul meg teljes értékű információátadás, és az oktatás eredményessége elmarad attól, amit a halló gyerekek iskoláiban tapasztalunk. Ebből logikusan következik, hogy a tanárszakokat indító egyetemeknek el kell gondolkodniuk a jelnyelv mint valamely főszak mellé választható szakpár indításának a lehetőségeiről. Megítélésünk szerint a siket közösség egyenjogúságának és esélyegyenlőségek biztosításához egyebek közt a jelnyelv szerepének az elismerésén át vezet az út.

Jegyzetek

1. A kutatás a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal Jedlik Ányos programjának támogatásával jött létre (NKTH B2-2006/0010).
2. A *süket-süket* megkülönböztetést az angol nyelvű szakirodalomban a kis-, illetve nagybetűs írásmóddal fejezik ki: a *deaf* szó jelöli az orvosi értelemben vett halláshiányt, míg a nagybetűs *Deaf* írásmód a nyelvi-kulturális kisebbség megnevezésére használatos. Egyes szerzők ennek mintájára a siket identitás kifejezésére a magyarban is a nagybetűs írásmódot használják.
3. Köszönetet mondunk a SINOSZ vezetőinek és munkatársainak a kutatás lebonyolításában nyújtott önzetlen segítségéért. Szintén köszönetet mondunk Rácz Szilárdnak, amiért a kutatásában használt kérdőívét rendelkezésünkre bocsájtotta.

Irodalom

- Bajkó, Á. and Kontra, E.H.** (2008) Deaf language learners outside the school system. In: Kormos, J. & Kontra, E.H. (eds.) *Language learners with special needs: A European perspective*. Clevedon: Multilingual Matters. 158-188.
- Bartha Cs. és Hattyár H.** (2002) Szegregáció, diszkrimináció vagy társadalmi integráció? – A magyarországi siketek nyelvi jogai. In: Kontra M. és Hattyár H. (szerk.) *Magyarok és nyelvtörvények*. Budapest: Teleki László Alapítvány. 73-123.
- Bartha Cs., Hattyár H. és Szabó M. H.** (2006) A magyarországi siketek közössége és a magyarországi jelnyelv. In: Kiefer F. (szerk.) *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 852-906.
- Dörnyei, Z., Csizér, K. and Németh, N.** (2006) *Motivational dynamics, language attitudes and language globalisation: A Hungarian perspective*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Gúti E. és Szépe Gy.** (2006) A szívárványkoalíció nyelvpolitikája (Nyelvpolitika alulnézetben). In: Tóth Sz. (szerk.) *Hatalom interdiszciplináris megközelítésben*. Szeged: Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 111-128.
- Grosjean, F.** (1999) A siket gyermek joga a kétnyelvűvé váláshoz. *Modern Nyelvoktatás* 5/4. 5-8.
- Holcomb, T. and Peyton, J. K.** (1992) ESL literacy for a linguistic minority: The Deaf experience. *ERIC Digest ED353861*, – Online document. <http://www.ericdigests.org/1993/deaf.htm> Letöltve: 2008. szeptember 1.
- Kiefer F.** (szerk., 2006) *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kontráné Hegybíró E.** (2008) A jelnyelv szerepe a siketek idegennyelv-tanulásában. Elhangzott a „Jel és jelentés” c. Tudományos Konferencián. Budapest, 2007. október 29-30.
- Kontráné Hegybíró E.** (megjelenés alatt) A siketek joga az angol nyelvhez. In: Frank T. és Károly K. (szerk.) *Az angol nyelv és kultúra helyzete Magyarországon*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Kósa Á. és Lovászy L.** (évszám nélkül) Rövid történeti áttekintés a hallássérültekről. <http://www.c3.hu/~motiv/magyar/2.html> Letöltve: 2008. április 19.
- Kósa, Á., Lovászy L. és Tapolczai G.** (2005) *A hallássérült személyekre vonatkozó jog áttekintése*. Budapest: Fogyatékosok Esélye Közalapítvány.
- Lancz E. és Berbeco, S.** (szerk., 1999) *A magyar jelnyelv szótára*. Budapest: Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége – SHL Hungary.
- Lane, H., Hoffmeister, R. and Bahan, B.** (1996) *A journey into the Deaf-world*. San Diego: Dawn Sign Press.
- Lengyel Zs.** (2005) Nyelvi jogok a nyelvvizsgáztatás tükrében. *Modern Nyelvoktatás* 11/1. 8-13.
- Maher, J.** (1996) *Seeing language in sign. The work of William C. Stokoe*. Washington DC: Gallaudet University Press.
- Marschark, M.** (2007) *Raising and educating a Deaf child: A comprehensive guide to the choices, controversies, and decisions faced by parents and educators*. New York: Oxford University Press.
- Muzsnai, I.** (1999) The recognition of sign language: A threat or a way to a solution? In: Kontra M., et al. (eds.) *Language: A right and a resource*. Budapest: CEU Press. 279-296.
- Oktatási Minisztérium** (2005) 2/2005. (III.1) OM rendelet a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról. Budapest: Oktatási Minisztérium.
- Rácz, Sz.** (2008) *Aspekte der Zweisprachigkeit bei Gehörlosen: Soziolinguistische Untersuchungen in der ungarischen Gebärdensprachgemeinschaft*. Szakdolgozat. Témavezető: Knipf Erzsébet. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Skutnabb-Kangas, T.** (2000) Sign Languages – how the Deaf (and other Sign Language users) are deprived of their linguistic human rights. <http://www.terralingua.org/DeafHR.html> Letöltve: 2008. március 30.
- Szabó M. H.** (1998) A siketség alkalmazott nyelvészeti vonatkozásai. *Modern Nyelvoktatás* 4/4. 28-33.
- Szabó M. H.** (szerk., 2003) *A jelnyelv helyzete a kutatásban, az oktatásban és a mindennapi kommunikációban*. Pécs-Budapest: Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége.

- Szabó M. H.** (2007) *A magyar jelnyelv szublexikális szintjének leírása*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Székelyi M. és Barna I.** (2002) *Túlélőkészlet az SPSS-hez*. Budapest: Typotex Kiadó.
- Terestyéni, T.** (1996) Vizsgálat az idegennyelv-tudásról. *Modern Nyelvoktatás* 2/3. 3-15.
- United Nations** (2007) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*.
www.un.org/disabilities/convention/convention_full.shtml. Letöltve 2008. március 30.
- Vasák I.** (1996) *Ismeretek a siketokról*. Budapest: Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége.
- Vasák I.** (2005) *A világ siket szemmel*. Budapest: Fogyatékosok Esélye Közalapítvány.

Melléklet

NYELVTANULÁSI KÉRDŐÍV

Az ELTE "Esélyegyenlőség a nyelvtanulásban" projekt résztvevői az Ön segítségét szeretnék kérni a kutatásukhoz. Kérjük, válaszoljon a következő, idegennyelv-tanulással kapcsolatos kérdésekre. Ez a kérdőív nem teszt, tehát nincsenek jó vagy rossz válaszok. Minket az Ön személyes véleménye érdekel. Kérjük, válaszoljon őszintén, mert csak így lehet sikeres a kutatásunk! Szeretnénk biztosítani Önt arról, hogy a kérdőívet a kutatáson kívül nem fogjuk senkinek megmutatni. A kutatás eredményeit a siketek érdekében szeretnénk felhasználni. Nagyon köszönjük a segítségét!

Kontráné Dr. Hegybíró Edit, Dr. Kormos Judit, Dr. Csizér Kata és Sáfár Anna

Olyan állításokat fog olvasni, melyek egyes emberekre igazak, másokra nem. Szeretnénk megtudni, hogy az Ön érzéseit vagy körülményeit mennyire tükrözik az egyes mondatok. Kérjük, tegyen X-et abba a kockába, amelyik legjobban kifejezi, mennyire igaz az állítás az Ön esetében: teljesen igaz, nagyjából igaz, részben igaz, részben nem, nem teljesen igaz, vagy egyáltalán nem igaz.

Például, ha Ön nagyon szereti a palacsintát, a Teljesen igaz kockába írjon egy X-et!:

	Teljesen igaz	Nagyjából igaz	Részben igaz, részben nem	Nem teljesen igaz	Egyáltalán nem igaz
Nagyon szeretem a palacsintát.	X				

(Helyhiány miatt a teljes kérdőívet táblázatos formában nem közöljük, csak azokat az állításokat tüntetjük fel, amelyekről a fenti döntést meg kellett hoznia minden adatközlőnek:)

1. A siketeknek is szükségük van arra, hogy tudjanak idegen nyelveket.
2. Szerintem a siketek sokat használják az Internetet.
3. Könnyebben kapnak állást azok a siket ismerőseim, akik tudnak egy idegen nyelvet.
4. Találkoztam már jelelő nyelvtanárral.
5. A családom/barátaim bíztattak, hogy angolul tanuljak.
6. Engem érdekelnek az idegen nyelvek.
7. A siketek jelelve minden gondolatot ki tudnak fejezni.
8. Az a tanár, aki jelel is az órán, eredményesebben tudja tanítani a siketeket.
9. A siketeknek az angol a legfontosabb az idegen nyelvek közül.
10. Gyakran keresek információt angol nyelvű Internetes oldalakon.
11. Szükségem van nyelvvizsga-bizonyítványra egy idegen nyelvből, hogy jobb állást kapjak.
12. Szerintem a siketeket ugyanolyan módszerrel kell idegen nyelvekre tanítani, mint a hallókat.
13. A családom/barátaim bíztattak engem, hogy minél többet gyakoroljam az angol nyelvet.
14. Nagyon fontos a számomra, hogy megtanuljak egy idegen nyelvet.
15. A siketek számára egymás között a jelelés a legtermészetesebb kommunikáció.
16. Véleményem szerint a siket diákok jobban szeretik azt az iskolát, amelyikben minden órán jelelnek.
17. A siketeknek felesleges idegen nyelvet tanulni.
18. Az Internet használatához szükséges az angol nyelvtudás.
19. Szükségem van nyelvvizsga-bizonyítványra egy idegen nyelvből, hogy továbbtanulhassak.
20. Szerintem a nyelvtanuláshoz csak egy jó szótár kell.
21. A családom/barátaim gyakran mondták, hogy az angolnak fontos szerepe lesz az életemben.
22. Szeretnék jól megtanulni legalább egy idegen nyelvet.
23. A jelelés segít, hogy a siketek megtanuljanak beszélni.
24. Ha a tanár jelel a diákokkal, sokkal több információt tud átadni nekik.
25. A siketeknek elég a nemzetközi jelnyelv ismerete ahhoz, hogy siket külföldiekkel kommunikáljanak.
26. Ha jobban tudnék angolul, jobban tudnám használni az Internetet.

27. Szükségem van nyelvvizsga-bizonyítványra egy idegen nyelvből, hogy diplomát szerezhsek.
28. Szerintem a nyelvtanuláshoz szükség van nyelvtanára.
29. A családom/barátaim szerint mindent meg kell tennem azért, hogy jól megtanuljak angolul.
30. Az a tervem, hogy ha lesz a közelben angol tanfolyam siketeknek, én jelentkezni fogok.
31. A siketek jelnyelven könnyebben ki tudják fejezni magukat, mint beszélve.
32. A siket tanulók a tanár szájáról minden információt le tudnak olvasni.
33. Az idegen nyelveket is lehet szájról olvasni.
34. Amelyik siket külföldiekkel akar kapcsolatot tartani, angolul tud velük e-mailen levelezni.
35. Minden évben utazom külföldre.
36. Szeretném, ha lennének a városomban siket angoltanárok vagy némettanárok.
37. A családom/barátaim tanultak idegen nyelveket.
38. Elhatároztam, hogy nemsokára megtanulok angolul.
39. A siketek a mindennapokban két nyelvet használnak: a jelnyelvet és a magyart.
40. Véleményem szerint az a jó, ha a tanár megtiltja a jelelést az órán.
41. A siketeknek az a legfontosabb, hogy a magyar nyelvet jól megtanulják.
42. Vannak külföldi ismerőseim.
43. Külföldi ismerőseimmel szoktam angolul e-mailen levelezni.
44. A családom/barátaim szerint manapság nagyon fontos az idegen nyelvek ismerete.
45. Aki ismeri a jelnyelvet, jobban megérti a siketek gondolkodásmódját.
46. A siket diákok jobban szeretik azt a tanárt, aki jelel is.
47. A siketek meg tudnak tanulni idegen nyelveken írni.
48. Heti rendszerességgel szoktam angolul chatelni az Interneten.
49. Amikor külföldi hallókkal találkozom, szükségem van idegennyelv-tudásra.
50. Szerintem a siketeket oktató tanároknak a képzésük során meg kell tanulni jelelni.
51. Heti rendszerességgel szoktam MSN-ezni.
52. Zavar, ha külföldön nem tudok kommunikálni a hallókkal.
53. A siketek meg tudnak tanulni idegen nyelveken olvasni.
54. Azok a siket fiatalok tudnak diplomát szerezni, akik tudnak legalább egy idegen nyelvet.

Kérjük, végül adjon meg név nélkül néhány információt saját magáról! A megfelelő kockába tegyen egy X-et, vagy írja a választ a kipontozott helyre!

1. Életkor:
 20-35 év között 35-50 év között 50 év felett
2. Nem: férfi nő
3. Hallásállapot:
 nagyothalló siket : a siketség foka (%):
4. Szülő(k) hallásállapota:
 halló(k) nagyothalló(k) siket(ek)
5. Testvér(ek) hallásállapota:
 halló(k) nagyothalló(k) siket(ek)
6. Az iskolában kikkel járt egy osztályba? Több választ is megjelölhet.
Általános iskola: hallók nagyothallók siketek
Középiskola: hallók nagyothallók siketek
7. Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?
 általános iskola szakközépiskola szakmunkásképző gimnázium
 felsőfokú szakképzés főiskola egyetem
8. A siketek kommunikációját többféleképpen nevezik. Ön melyiket választaná az alábbi lehetőségek alapján? Jelöljön be EGYET!
 jelnyelv mutogatás jelbeszéd

9. Kitől tanult meg jelelni? Több választ is megjelölhet.
- szülőktől a többi gyerektől
 - jelnyelv-tanártól mástól:.....
10. Kikkel szokott jelelni? Több választ is megjelölhet.
- szülőkkel barátokkal házastárssal
 - tanárokkal mással:
11. Melyik iskolában tanult idegen nyelvet az alábbiak közül? Több választ is megjelölhet.
- általános iskola középiskola felsőfokú képzés
 - főiskola/egyetem egyáltalán nem tanult
12. Ha nem tanult, miért nem? Több választ is megjelölhet.
- felmentették, mert siket nem volt nyelvoktatás az iskolában
 - felmentették, mert túl nehezen ment nem volt jeltolmács
 - egyéb:
13. Tanult idegen nyelvet iskolán kívül? Több választ is megjelölhet.
- szülőktől tanfolyamon magántanárnál
 - önállóan, egyedül nem tanult sehol
14. Kérjük írja ide annak a településnek a nevét, ahol Ön lakik:
15. Ha részt szeretne venni a jutalomSORsoláson, kérjük, adja meg mobiltelefonjának számát:
.....

Köszönjük válaszait!